

מירה ידידתי

מאת הרצליה רז

סיפור הידידות שלי עם מירה הוא בן שלושים שנה בקירוב. לראשונה הגעתי לביתה בערב קר וגשום. בירושלים היתה הפסקת-חשמל וכש-נקשתי על דלת דירת-המרתף שלה שברחביה, פתחה לי את הדלת דמות קטנה ועל ראשה כובע גדול.

לאור תנור הנפט שדלק בחדר, לא יכולתי להבחין בדיוק מי היא זו שבאה לקראתי; האם זו זקנה שהתחפשה לילדה או ילדה שהתחפשה לזקנה. משנדלק החשמל היה כבר ברור בתכלית מי היא זו היושבת מולי; אבל הוורוד של הבגדים והכובע וצבעי הוורוד-זהוב ששלטו בדירה, העצימו בי את החוויה הראשונה של ילדה-זקנה בדמותה של המשוררת.

במשך השנים למדתי להכיר את מירה כחברה וכאדם חכם ורחב-אופקים ביותר. השכלתה הרחבה, הביטוי הנמרץ והמדויק שלה והסקרנות האינטלקטואלית הפכו כל שיחה אתה לחוייה.

בדרך כלל היתה היא המדברת ואני המקשיבה. היה לה צורך דומיננטי לבטא את עצמה והיה לה כושר שיכנוע עצום.

במשך שנות "לבדיות" רבות הלכה והתעצמה בה התכונה של וכחנות עם המימסד וחוסר סובלנות כלפיו. המאבק שלה להישרדות היה עיקש ותוקפני.

מירה היתה חולנית ורק בשל אופיה הנמרץ (שבא לה כנראה בירושה ממשפחת וילנסקי) גברה על המשברים הגופניים והנפשיים שעברו עליה.

הדירה, שהיתה לה כ"מקדש-מעט" טופחה על-ידיה בטוב-טעם ובדקדקנות. לרוב עשתה הכל בעצמה, על אף תחלואיה הרבים.

מרים-ילך-שטקליס היתה נשואה לפרופסור שטקליס כעשר שנים ולדאבונה הגדול הם היו חשוכי ילדים.

משעזב אותה מיכאל שטקליס היא נסגרה אל תוך לבדיותה ולא היתה מוכנה להודות בבדידות.

היא פתחה את ליבה, את ביתה ואת צרור כספה המעט, לידידים ולנזקקים.

הסיפור על קשריה עם שמוליק קראוס ידוע, אבל אני יודעת על זקנה אחת מעולי תימן, שהיתה פעם עוזרת בביתה ומירה נקשרה אליה; מירה סידרה אותה בבית-אבות ודאגה לה שם במשך כל השנים. היא פתחה ביתה לאשה ניצולת-השואה ועזרה במתן-בסתר לאנשים רבים.

לעומת הקשר העמוק, החם והרצוף שהיה לה עם ידידי-אמת וקרובי-משפחה, היתה איש ריב ומדון עם המו"לים שהוציאו לאור את כתביה. במשך כל חייה נאבקה על זכויות יוצרים שלה.

באחת השיחות הטלפוניות האחרונות שהיו לי אתה התלוננה "הם מחכים למותי, העייטים הטורפים. אז רק אז יפרסמו את יצירותי".

בשיחה אחרת בכתה ואמרה "לא רוצים לפרסם את הספר שלי, את ספרי החדש אין מי שמוכן לפרסם".

בערוב ימיה כתבה ספר זכרונות והגיגים ולא היה לה יותר כוח להיאבק על הוצאתו לאור.

מירה, שהיתה נצר למשפחת רבנים (משני הצדדים) ובתו של פעיל ציוני (ד"ר וילנסקי היה מן הפעילים בחבורתו של הרצל) ראתה את חייה בארץ כגולת כותרת להגשמה אישית. כל חייה ליוותה את המתרחש בארץ מקרוב מאד ובאופן פעיל היא היתה חברת ההגנה והתגאתה בכך תמיד, את ההכנסות מסיפורה האחרון "חיים ומלים", תרמה ללב".

בשנים האחרונות כאבה ביותר את ההתמסדות המתחסדת ואת ההתקרנפות שחלה במדינה.

שני קטעים ממכתביה מגלים את יסורי לבה ולבטיה באשר למתרחש במדינה. ב-25.5.80 היא כותבת: "גם במערכת המדיניות הכלכלית והצבאית אין יותר משמעות ליושר ולצדק. אנו חיים בתקופה מטורפת. היות שדעתי טרם נטרפה עלי, אני מיואשת לחלוטין, לי מותר להיות מיואשת כי השנה אהיה בת שמונים (אוי ואבוי לי).

פעם האמנתי ש"נצח ישראל לא ישקר", האמנתי בצה"ל. היום, כשאני חושבת על הנעשה בכנסת, אני מתחילה לפקפק ב"נילוי", אך אמונתי בצה"ל שרירה וקיימת. מדוע? מפני שבצה"ל אסורה כל פוליטיזציה.

יודעת את שאינני חברה במפלגה פוליטית כל שהיא, מפני שנולדתי במשפחה ציונית לוחמת ולגבי דידי הגשמת הציונות היא הערך המרכזי והחשוב ביותר לעם ישראל על כל דורותיו. ונדמה לי שזה פשוט ומובן מאליו, אבל למדתי לדעת שההיפך הוא הנכון, עם-ישראל אוהב להרוס את עצמו ע"י שנאת-אחים, שנאת-חינם, זהו זה".

ובמכתב מחיפה מיום 17.7.82 היא כותבת: "באשר למתרחש בעם, בארץ, בממ"שלה ובמלחמה, אני מבובלבת לחלוטין...".

בשנים האחרונות לחייה חלה הידרדרות במצבה הגופני, הרוחני והנפשי. בכל שיחה אתה חזרה לימי ילדותה הראשונים, אל השהייה בבית המשפחה עם אמה

(שמתה עליה כשהיתה רק בת ארבע-עשרה) ואל־הזכרונות על בתי הסב והסבתא. הבלבול הפוליטי וההקצנה בעמדות של המפלגות, גרמו לה להתבטא בעל־פה ובכתב. התבטאויותיה היו קיצוניות ולא מדוייקות, לעתים גם אמרה דבר והיפוכו. ההקצנה לכיוון "ארץ־ישראל השלמה" באה בעקבות הקשר שלה עם קרן לב"י תוך המפגש שלה עם רפאל איתן. עמדה זו של ימיה האחרונים היתה שונה לחלוטין מכל ההשקפות שדגלה בהן במשך רוב ימיה. נדמה לי שהיה זה ביטוי בוטה לכל מצב ה"אנטי", שנדחקה לתוכו בשל יחסו המנותק והעוין של המימסד כלפיה.

זה שנים על שנים אני עוסקת בכתביה, חוקרת אותם, כותבת אודותיהם ומלמדת אותם ברחבי הארץ. כידידתה, נסעתי להלווייתה שהיתה בחיפה. בבוקרו של יום הששי התאסף קומץ אנשים מזער בבית הקברות הישן שבחיפה. לא באו ילדי בתי־הספר, אלה המשננים את יצירותיה; לא היו ילדים להניח זרים על קברה.

לא נשלח זר מעירית־ירושלים והיא היתה "יקירת־ירושלים". לא הגיע נציג מהוצאת "דביר", שהוציאה את שלושת כרכיה המפורסמים, לא הגיע נציג מאגודת הסופרים או מאק"י"ם. זו היתה לווייה אכזרית לאשה קטנטונת וגדולה. נדמה לי שהעם חטא למשוררת מופלאה שלו. חטא לה בחייה ועוד יותר במותה. זכורני, כשהגיעה לביתנו לפני שנים רבות, ילדי היו קטנים עדיין והיא הביאה להם ספר שלה במתנה.

עסקתי במטבח ושמעתי את בני בן השבע צוחק "מתגלגל מצחוק" בחדרו, כשספרה בידו.

"מה מצחיק כל כך בספר" ? שאלתי.

"משוררת מצחיקה" ענה לי הבן "כותבת שירים שכולם יודעים".

כשסיפרתי למירה מה אמר בן השבע על שיריה ענתה לי "זהו הקומפלמנט הגדול ביותר שזכיתי לו".

הנה כך הלכה מאתנו חברתי מירה והיא המשוררת מריס־ילן שטקליס, משוררת הכותבת שירים שכולם יודעים.